

Ioan BĂLA

**EVOLUȚIA SISTEMULUI
DE EXECUTARE A
PEDEPSELOR PRIVATIVE
DE LIBERTATE
ÎN DREPTUL ROMÂNESC**

Universul Juridic

București

-2011-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2011, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BĂLA, IOAN

**Evoluția sistemului de executare a pedepselor privative
de libertate în dreptul românesc / Ioan Băla. - București :**

Universul Juridic, 2011

Bibliogr.

ISBN 978-973-127-373-0

343.26(498)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.665**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15; 0726.990.184**
DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

**COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%**

INTRODUCERE

Actualitatea investigației cu privire la evoluția sistemului de executare a pedepselor privative de libertate în dreptul românesc decurge din faptul că determinarea corectă a esenței și scopurilor pedepsei penale, a metodelor și mijloacelor de realizare a acestora permite elaborarea bazelor metodologice pentru realizarea unor cercetări sistematice ale pedepsei penale în calitatea acesteia de instituție juridică și stabilirea celor mai eficiente căi de aplicare a pedepsei penale.

Criminalitatea, ca fenomen social, a constituit și constituie una dintre principalele probleme ale științelor juridice, fiind considerată, datorită fluctuației sale, un indicator de bază în evaluarea eficienței instituționale a unei societăți. Deși tratat ca un fenomen al marginalizării sociale, fenomenul infracțional a fost integrat din punct de vedere teoretic în cadrul oricărei societăți, raportând dinamica și amplitudinea fenomenului la diverse alte perioade sau spații geografice și observând dacă acesta are loc în limite „normale”, identificând în același timp funcționalitatea sau disfuncționalitatea pe care o generează.

În afara pericolului social și a implicațiilor structurale, acest fenomen rămâne un indicator fundamental în descrierea imposibilității omului modern și a instituțiilor de a controla efectele sociale pe care propria activitate le generează. Rămâne deci de datoria științelor sociale să ofere fundamentul științific în cristalizarea diferitelor paradigme explicative și în furnizarea mijloacelor tehnice de intervenție comunitară. Prin aplicarea imediată a pedepsei și prin asigurarea unui sistem de executare promptă a sancțiunii de către cel vinovat se realizează, totodată, în condiții mai eficiente, scopurile pedepsei, și anume, prevenția specială, adică reeducarea celui condamnat, și prevenția generală, constând din influența pe care aplicarea pedepsei și executarea ei le exercită asupra comportării viitoare a celor din jur.

Stringența cu care revine fenomenul infracțional în centrul preocupărilor științifice și instituționale se datorează noilor exigențe și provocări la care este supusă societatea, în condițiile în care acest fenomen folosește suportul altor procese și probleme sociale (sărăcia, migrația, fundamentalismul religios, instabilitatea politică, terorismul), atingând o amploare globală. Dinamica fenomenului infracțional determină, din partea societății, necesitatea identificării acelor mecanisme de control social care să poată permite o mai bună gestionare a implicațiilor negative, una dintre aceste soluții fiind privarea de libertate.

Teoria și practica juridică demonstrează că pedepsele privative de libertate constituie o preocupare viu disputată și care comportă semnificații deosebit de complexe. Actualitatea temei investigate poate fi argumentată și prin faptul că aceasta este strâns legată de problema mult discutată care vizează implementarea și aplicarea pedepselor privative de libertate. Executarea pedepsei privative de libertate este o problemă complexă și cu multiple fațete, a cărei reglementare juridică implică totodată numeroase dificultăți. Pentru a înțelege problematica executării pedepselor, trebuie să abandonăm domeniul și sensul pedepsei și să trecem la o reflexie asupra ansamblului funcției practice a privării de libertate, îndeosebi pornind de la nemulțumirile deținuților, de la izolarea de familie, de societate, îndepărtarea de mediul normal de viață al omului și de la izolarea trăită de condamnat ca o constrângere. Nu este suficient doar să consolidăm drepturile deținuților sau să scurtăm durata pedepselor, ci se impune plasarea instanței judiciare la cea mai optimă distanță față de subiect: tocmai aceste evoluții fac posibilă o dezbatere individuală, deoarece aceasta din urmă este legată de spațiile de libertate controlată.

Tema rămâne de actualitate și datorită faptului că un șir de probleme pe care le ridică nu și-au găsit o tratare clară și detaliată nici în teorie, nici în practică. Printre acestea, menționăm în special:

- demonstrarea conexiunii dintre actul criminal și conștiința publică;
- examinarea bazelor conceptuale ale justiției penale;
- abordarea și studiul instituției pedepsei penale prin prisma evoluției sale istorice;
- demonstrarea interconexiunii dintre evoluția reacției represive a societății și evoluția sistemului sancționator de stat;

- identificarea și elucidarea teoriilor, concepțiilor și ideilor în cadrul evoluției istorice a pedepselor penale;
- determinarea sistemului de clasificări ale pedepselor în evoluție și comparația istorico-juridică;
- stabilirea locului și rolului pedepsei penale în societatea contemporană;
- evaluarea reglementărilor legislative în sfera pedepselor private și non-privative de libertate prin prisma sintetizării perspectivelor de implementare și aplicare în practică a acestora;
- argumentarea necesității aplicării pedepselor non-privative de libertate.

Optimizarea sistemului juridic constituie rațiunea fundamentală pentru proiectarea și organizarea unor soluții-pilot, în cadrul cărora activitatea sistemului penitenciar să fie eficientă și centrată pe cel mai important element al sistemului – omul. Dintr-o altă perspectivă, observăm că subiectul uman, deși implicat ca agent activ în progresul continuu al propriilor instituții, poate manifesta uneori disfuncționalități paradoxale de armonizare a scopurilor și mijloacelor, denaturând efectele preliminate.

Concordanța rezultatelor obținute sau preconizate cu nevoile reale ale combaterii fenomenului infracțional (fie că vorbim de infracțiuni mărunte sau de unele cu pericol social ridicat), reprezintă criteriul general de apreciere a eficienței sistemului juridic per ansamblu pentru orice activitate întreprinsă.

Scopul lucrării constă în evidențierea specificului cadrului instituțional al pedepselor private de libertate în dreptul românesc, concomitent cu tipologia oferită de dreptul comparat, conturarea principalelor tendințe evolutive și a factorilor generatori de progres instituțional.

În conformitate cu scopul abordat, au fost formulate următoarele sarcini necesare a se realiza:

- identificarea evoluției istorice a pedepselor private de libertate în dreptul românesc;
- fundamentarea teoretică a noului cadru instituțional în perspectivă comparativă la nivel european;

- analiza soluțiilor alternative la pedepsele privative de libertate;
- analiza schimbărilor și provocărilor, a evoluțiilor și tendințelor.

Complexitatea tematicii lucrării de față a necesitat o abordare metodologică tot atât de diversă. Metodele principale de cercetare utilizate aici sunt analiza teoretică și analiza legislativă, utilizând în același timp și alte metode fluente de cercetare ca: sinteza, inducția, metoda analitică, comparația, deducția, extrapolarea etc., utilizate frecvent în dialectica cunoașterii trendului evolutiv al fenomenului de transformare a sistemului de executare a pedepselor privative de libertate în dreptul românesc supus cercetării.

Teza este structurată în nouă capitole, acestea fiind prezentate pe scurt în cele ce urmează.

Capitolul I – „Evoluția sistemul pedepselor privative de libertate în dreptul penal român” – prezintă principalele momente de constituire a instituției juridice, alternativ cu inițierea primelor modalități neprivative de libertate.

În vechiul drept românesc, reacția socială împotriva fenomenului criminal a cunoscut o evoluție similară celei europene. Răzbunarea privată a fost succedată de pedeapsa religioasă, urmată de pedeapsa etatică sau publică. Apariția pedepsei cu închisoarea a constituit un evident progres social.

Formarea statelor feudale românești a determinat și executarea pedepsei privative de libertate în închisori gestionate în general de către stat: ocna, temnița, grosul, varta erau denumiri specifice acestor instituții carcerale. Apariția codurilor penale, și apoi a legilor de executare a pedepselor, a determinat o mai bună sistematizare a penitenciarelor și a tipurilor de pedeapsă și a diminuat caracterul aleatoriu de aplicare a acestora.

Capitolul II – „Evoluția modului de executare a pedepselor privative de libertate în dreptul penal român” – identifică și analizează, în manieră evolutivă, atât tipurile de penitenciare din România, cât și regimul de executare a pedepselor.

Cucerirea Daciei de către Imperiul Roman a impus aplicarea dreptului roman, lăsându-ne dovezi scrise asupra administrației peni-

tenciarelor. Retragerea cuceritorilor a creat un vid legislativ, iar dreptul românesc s-a inspirat timp de secole din legislația bizantină.

Printre primele legi care reglementau aplicarea pedepselor se numără și Pravila Mică de la Govora, din 1640, elaborată în timpul domnitorului Matei Basarab. De atunci sunt cunoscute circumstanțe care „apără de pedeapsă”, precum nebunia, vârsta, obiceiul locului, ordinul superiorului, legitima apărare și denunțurile.

În Principatele Române, domnitorul putea încredința jurisdicția reprezentanților Bisericii, rolul mitropoliților, al episcopilor și egumenilor fiind evidențiat și prin faptul că unele mănăstiri au servit ca loc de închisoare.

Una dintre primele dovezi scrise despre existența unei temnițe în Cetatea Bistriței o avem dintr-un document grecesc privitor la Mihai-Viteazu. În anul 1640 este semnalată existența unei închisori în București.

Pravila lui Vasile Lupu și Matei Basarab a reglementat aplicarea pedepselor, însă obiceiul era mai puternic decât pravila, iar voința domnitorului era atotstăpânitoare.

În perioada Regulamentelor Organice, închisoarea București era un model pentru celelalte.

Sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, la 1862 a fost aprobat „Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și cele de binefacere din România”, prin care erau enumerate mai multe tipuri de așezăminte specializate în raport cu natura infracțiunii, durata pedepsei și categoriile de persoane încarcerate.

Legea închisorilor din 1874 a reorganizat sistemul penitenciar, adoptând principiul separațiunii bazate pe sex, vârstă, natura și durata pedepsei, starea de recidivă și pericolozitatea condamnatului. Toate închisorile au fost trecute sub autoritatea Ministerului de Interne. Până la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial, închisorile au fost organizate în patru Inspectorate. Regimul comunist a adus însă sistemului penitenciar un lung șir de degradări materiale și privațiuni.

Capitolul III – „Sistemul penitenciar românesc în perioada aplicării Legii nr. 23/1969 (1969–1989)” – identifică: elementele novatoare, individualizarea pedepselor, drepturile și obligațiile deținuților, structura organizatorică, politica grațierilor și deficiențele sistemului.

Legea nr. 23/1969 a introdus prestarea muncii în afara locului de deținere, fără pază, și folosirea pentru supravegherea altor condamnați a condamnaților care dau dovezi temeinice de îndreptare și care au executat o anumită parte din pedeapsă. Principala modalitate de reabilitare și reintegrare socială o constituia reeducarea prin muncă.

Criteriile de separare prevăzute de art. 3 erau: sexul, vârsta, natura infracțiunii, durata pedepsei, starea de recidivă, comportarea și receptivitatea la acțiunile de reeducare.

În ciuda prevederilor adaptate perioadei comuniste, reglementarea a supraviețuit, cu unele modificări, până la adoptarea Legii nr. 275/2006.

Capitolul IV – „Sistemul penitenciar din România. Realități și perspective” – este consacrat sistemului juridic actual, raportat la principiile drepturilor omului și la schimbările instituționale existente. Sunt analizate, de asemenea, elemente fundamentale, precum regimurile de executare a pedepselor privative de libertate, individualizarea pedepselor, drepturile deținutului și mijloacele de resocializare (munca și activitățile cultural-educative).

Condițiile de detenție au fost îmbunătățite începând cu anul 1994, când România a ratificat Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. O.U.G. nr. 56/2003 a îmbunătățit condițiile de detenție și a acordat deținuților drepturi suplimentare.

În anul 2004 au avut loc demilitarizarea sistemului penitenciar și trecerea Direcției Generale a Penitenciarelor în subordinea Ministerului de Justiție.

Capitolul V – „Crisa sistemului penitenciar românesc și reformarea acestuia” – vizează abordarea aspectelor crizei (economice, a autorității și a celei valorice), care au determinat demersurile de reformă.

Creșterea criminalității cu care s-a confruntat țara noastră imediat după anul 1990 a impus luarea unor măsuri care nu întotdeauna au fost înțelese și aplicate în spiritul normelor și valorilor europene. Încercarea de adaptare la standardele impuse prin convențiile internaționale a determinat efectuarea unor schimbări de ordin conceptual, care

încearcă să îmbunătățească viziunea sistemului, dar care s-au dovedit ineficiente, neavând suportul logistic și de personal necesar implementării lor.

Capitolul VI – „Perspective pentru un cadru juridic adecvat” – analizează tendințele și principiile de reformă instituțională pe principalele direcții de acțiune: modificările survenite în regimul de viață al deținuților, îmbunătățirea condițiilor de cazare și specializarea personalului.

Respectarea principiului legalității ca precept primordial a pus numeroase probleme în condițiile frecventelor modificări legislative și a lacunelor ivite ca urmare a acestora. Incoerența actelor normative care reglementează domenii apropiate a creat o jurisprudență inconstantă și o aplicare fluctuantă a legii.

Adoptarea așa-numitelor pachete legislative poate fi o soluție atunci când acestea au coerența necesară și respectă cerințele impuse de către Uniunea Europeană.

Capitolul VII – „Aspecte de drept penitenciar comparat” – analizează principalele sisteme penitenciare europene, urmând a se realiza comparații. Un loc aparte îl ocupă prezentarea sistemului penitenciar american.

Încercarea de diminuare a ratei criminalității și asumarea de către societate a greșelilor indivizilor care o compun au determinat atât modificări la nivel conceptual, cât și încercarea de a identifica soluții eficiente pentru reabilitarea infractorilor.

Sistemul progresiv este în prezent cel mai răspândit, oferind posibilitatea adaptării treptate la viața socială, chiar și a celor mai periculoși infractori.

Capitolul VIII – „Alternative la pedepsele privative de libertate” – menționează mijloace moderne complementare de ispășire a pedepselor, dar și mijloace de supraveghere electronică a persoanelor care au încălcat normele sociale.

Pedeapsa cu închisoarea s-a dovedit a fi de multe ori o variantă inutilă și costisitoare pentru societate. De aceea, pentru acei infractori

care nu prezintă un risc social extrem de ridicat, s-au căutat alternative la sancțiunile privative de libertate.

Programul tinerilor infractori a arătat că rata recidivei poate fi mai scăzută pentru tinerii delincvenți implicați în acest proiect, față de tinerii care au executat pedepse cu închisoarea.

Munca în folosul comunității, reglementată în România doar în materie contravențională, este cunoscută în Europa și în materie penală, alternativ sau cumulativ cu zilele-amendă.

Alte alternative la pedepsele privative de libertate sunt închisoarea la sfârșit de săptămână și supravegherea electronică, în prezent nereglementate de legislația execuțional penală din România.

Capitolul IX – „Provocări, evoluții și tendințe” – sintetizează principalele direcții sectoriale de interes pentru sistemul penitenciar românesc, plecând de la direcțiile strategice de acțiune și oferind perspectivele internaționale de referință.

Justiția restaurativă este amintită ca fiind una dintre cele mai importante provocări ale politicii penale, deoarece în acest fel ar putea fi soluționat conflictul de drept penal, care, în celelalte forme, menține tensiunea dintre autori și victimă.

Sistemele instituționale moderne au nevoie de o mai mare susținere financiară, de o abordare modernă a executării pedepsei, de specializarea unui număr tot mai mare de angajați și de susținere din partea factorului politic.

Incoerențele dintre strategiile sectoriale cauzează frecvente tensiuni în rândul personalului și al persoanelor private de libertate, crescând riscul apariției revoltelor și insubordonării.

CAPITOLUL I

EVOLUȚIA SISTEMULUI PEDEPSELOR PRIVATIVE DE LIBERTATE ÎN DREPTUL PENAL ROMÂN

1.1. Pedepsele private de libertate în vechiul drept românesc

Legătura indisolubilă dintre penitenciar și pedeapsa privată de libertate are drept consecință îngemănarea acestora într-o istorie comună, chiar dacă, în accepțiune modernă, închisoarea este de dată recentă.

Reacția socială împotriva fenomenului criminal a cunoscut mai multe etape:

- etapa răzbunării private;
- trecerea de la războiul privat la justiția privată;
- etapa etatică.

Evoluția dreptului de a pedepsi este rezumată elocvent de Traian Pop: „Au trebuit să treacă atâtea veacuri, ca prin atâtea modificațiuni, prefăceri, să ajungem de la reacțiunea pasională, instinctivă, exagerată, manifestată prin pedeapsa primitivă, la pedeapsa de azi. Pedepsei private îi succede pedeapsa religioasă și apoi pedeapsa etatică sau publică. Răzbunării private îi succede cea socială, colectivă. Răzbu-narea se temperează prin talion și compoziție. Răzbunării private îi succede răzbu-narea sau expiațiunea divină, iar acesteia expiațiunea juridică. Ideii expiațiunii i se substituie ideea dreptății sau justiției. La ideea de justiție se alătură ideea de utilitate socială sau se substituie acesteia. La funcțiunile morale ale pedepsei se adaugă sau se substituie funcțiuni utilitare. Pedepsele de intimidare, barbare, crude se umani-zează, se îndulcesc. Pedepselor corporale pozitive li se substituie pe-

depe negative, adică privative de libertate. Pedepsa, succesiv, ia și un alt caracter: natural, religios, etic, juridic, etico-juridic, social.”¹

Se consideră că răzbumarea este la originea pedepsei penale. În concepția tradițională, ea a fost urmată de compoziție și apoi de dreptul public, însă studii mai recente susțin că a coexistat cu compoziția și pedeapsa colectivă. Legea talionului apare mai târziu, când alături de răzbumare se cristalizează ideea reparației bănești.

Răzbumarea privată se aplica pentru faptele grave comise de un clan împotriva altuia și era îndreptată împotriva vinovatului, împotriva unui membru al familiei sau asupra celui mai bun om din clan. Practica răzbumării private este atestată istoric în Grecia homerică, la triburile germanice și la evrei. Practica a supraviețuit până în secolul XX în bazinul mediteranean. În sensul de sistem sancționator, răzbumarea privată se aplica doar în relațiile dintre clanuri, fiind un concept intermediar între pedeapsă și reparație, între expiațiune și compensarea daunelor.²

Trecerea de la răzbumarea privată la justiția privată este consecința tendinței de a evita aplicarea efectivă a răzbumării, deoarece procedura rareori permitea să se ajungă la vărsarea de sânge și era favorizată negocierea între părți ori posibilitatea de a opta pentru substitute ale răzbumării.

Moderarea și transformarea răzbumării s-a obținut prin utilizarea a două practici: talionul și compoziția. Talionul este un progres social, deoarece a constituit prima limitare a exercițiului răzbumării și presupunea existența unor autorități investite cu puterea de a impune victimei și agresorului respectarea limitelor exercițiului răzbumării. Legea talionului era aplicată la mai multe popoare din antichitate, fiind menționată la romani în **Legea celor XII table**.

Compoziția reprezenta transformarea economică a răzbumării și a talionului. Agresorul oferea victimei sau familiei acesteia bunuri sau bani. Inițial, a fost facultativă, dar apoi a devenit obligatorie, aplicându-se de obicei în cazurile mai puțin grave. Dacă agresorul nu-și

---

¹ T. Pop, *Curs de criminologie*, Ed. Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1928, p. 232.

² C. Rotaru, *Fundamentul pedepsei. Teorii moderne*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, pp. 194-199.

respecta obligațiile financiare față de victimă sau familia acesteia, dreptul la răzbunare renăștea.¹

Perioada etatică a consfințit atributul puterii publice de a pedepsi. Trecerea la pedeapsa publică a fost pregătită prin limitarea și înlocuirea răzbunării, precum și decretarea obligativității compoziției. Doar delictele care aduceau atingere intereselor vitale ale puterii erau pedepsite inițial de către stat, însă cu timpul a fost extins dreptul statului de a pedepsi și a fost restrâns domeniul aplicării justiției private, fapt favorizat de capacitatea statului de a asigura realizarea justiției mai bine decât particularii.

În prima parte a perioadei etatice, pedeapsa a avut un rol intimidant și s-a remarcat prin atrocitate. Pedeapsa apărea ca un mijloc de menținere a disciplinei și de apărare a autorității puterii clericale și militare. Pedepsele erau în general corporale, însoțite de torturi și suplicii oribile (bătaia cu biciul, cu vergele, cu nuiiele în public, tăierea membrilor), pedeapsa cu moartea (spânzurarea, tragerea pe roată sau în țepă, decapitarea, îngroparea de viu, răstignirea pe cruce, despicarea corpului, arderea în cazan, arderea pe rug).

Pedeapsa privativă de libertate nu era cunoscută ca pedeapsă, ci doar ca măsură preventivă, de izolare, pe perioada procesului. Delincvenții erau închiși în acest timp în mine, gropi, canale etc.

Până în secolul al XVII-lea, una dintre caracteristicile esențiale ale pedepsei era spectacolul brutal al executării în public a pedepsei.

În secolul al XVIII-lea se tinde către înlocuirea durerii fizice cu cea morală, primordial fiind sufletul, nu corpul.²

Toate regimurile politice care s-au succedat de-a lungul istoriei, din antichitate și până în prezent, au adoptat reglementări care să reflecte o anumită politică penală a regimului respectiv. Dintre toate ramurile de drept, cu excepția dreptului constituțional, dreptul penal este cel mai dependent de o anumită politică, deoarece, prin natura sa, dreptul penal sancționează atingerile aduse celor mai importante valori ale unui stat.

---

¹ *Ibidem*, pp. 203-205.

² *Ibidem*, pp. 209-212.

Termenul „închisoare” are două sensuri: acela de pedeapsă principală prevăzută de Codul penal și acela de loc de deținere în care se execută pedepse privative de libertate.

Asupra originii pedepsei cu închisoarea opiniile sunt împărțite:

- Bohne susține că pedeapsa s-a născut în orașele medievale italiene;

- Hippel consideră că închisoarea nu era o pedeapsă, ci era pentru paza oamenilor; el consideră că pedeapsa cu închisoarea a apărut în anul 1600 în Olanda;

- Eberhard Schmidt consideră că închisoarea s-a născut în Anglia;

- Norvall Morris susține că închisoarea este creație nord-americană, însă ideea nu este acceptată, deoarece conceptul de închisoare privativă de libertate a fost importat din Europa;

- Garcia Valdes este de părere că originea pedepsei carcerale o întâlnim în orașele italiene, dar aceasta a reprezentat rădăcina, și nu dezvoltarea ei, în închisorile din peninsula fiind deținute persoanele în curs de judecată.

Prima atestare documentară a unui lăcaș de executare a pedepsei privative de libertate este cea a unei case de corecție pentru pedepsirea vagabonzilor și alinarea săracilor, menționată într-o lege din Anglia, din 1575. Închisoarea avea dublu scop: de izolare și de profit economic de pe urma muncii vagabonzilor, vicioșilor și cerșetorilor, a micilor delincvenți și a nebunilor pe care îi adăpostea.

În 1596 este atestată existența unei case de corecții pentru bărbați și în 1597 a uneia pentru femei, precum și o secție specială pentru tineri, în anul 1605, la Amsterdam. Durata detenției era nelimitată, condamnatul părăsind casa de corecție când era considerat „corectat” sau când nu mai era apt pentru muncă.

Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ideile Renașterii au pus bazele umanizării pedepselor, Cesare Beccaria militând pentru desființarea pedepsei cu moartea, instaurarea unui regim sancționator moderat și promptitudinea aplicării pedepselor. Tot în această epocă ia naștere și dreptul penitenciar, fondatorul lui fiind John Haward.

Ideile epocii, conform cărora pedeapsa era considerată ca fiind o metodă de „reparare” a „răului” provocat societății, au fost preluate de școala clasică de drept penal, care a promovat apoi stabilirea pedepsei în funcție de gravitatea infracțiunii și de gradul de vinovăție a delincventului.

Apariția pedepsei cu închisoarea a constituit un progres evident în evoluția societății. Închisoarea este una dintre modalitățile prin care statul își îndeplinește funcțiile de organizare a vieții sociale și de apărare a țării. Ca urmare, evoluția închisorilor este strâns legată de evoluția statului.

Înainte de secolul al XVIII-lea, sistemul penal era întemeiat pe ideea de pedeapsă corporală, motiv pentru care nu exista penitenciar sau închisoare în sensul actual al cuvântului. Închisorile care au existat anterior epocii umaniste erau locuri de pază, siguranță și constrângere, iar cei deținuți erau arestați preventiv sau condamnați cărora urmau să li se aplice torturi, mutilări, pedepse cu moartea sau făceau parte din categoria indivizilor care nu putea fi lăsați în libertate și erau supuși unui tratament inuman. Închisorile se aflau în turnuri vechi, în cetăți dărăpănate, în pivnițele caselor publice, în zidurile de fortificație ale orașelor, în canale uscate sau în mine părăsite. Erau insalubre, iar înfometarea, infecțiile și tratamentul barbar distrugeau persoana deținutului.

În dreptul roman, executarea pedepsei privative de libertate se făcea fie într-o închisoare publică, fie în închisoarea unui particular sau magistrat și se numea **custodie liberă**, în funcție de starea socială a condamnatului. Închisoarea nu era o pedeapsă propriu-zisă, ci o măsură preventivă pentru a împiedica persoana cercetată să se sustragă de la judecată și pe cel condamnat să evite executarea pedepsei. Locurile de închisoare se numeau: *carcer*, *lautumiae* și *tullianum*. Privațiunea de libertate îmbrăca 3 forme: relegațiune, deportare și muncă publică. Turnurile și casele de muncă și de închisoare din Evul Mediu nu erau închisori propriu-zise, ci erau locuri de pază și siguranță pentru cei în curs de urmărire și pentru cei care își așteptau executarea torturii, și pentru debitorii neglijenți. Sub influența dreptului canonic, privarea de libertate a devenit o pedeapsă, dar fără a avea funcțiile de astăzi.

La transformarea rolului închisorii au contribuit doi factori: tendința bisericii către un sistem de pedepse mai ușoare și efectul moralizator. Infrațiunea era considerată un păcat, iar infractorul trebuia să facă o penitență. Bisericii îi revine meritul de a fi utilizat pentru prima

dată privarea de libertate ca mijloc de pedepsire, iar ulterior i-a dat funcțiunea reformării morale a condamnatului.¹

În provincia Dacia existau locuri în care se executa pedeapsa la muncă silnică, de exemplu: falsificatorii (de testamente sau bani) deveneau sclavi ai pedepsei „*servi poenae*” și erau obligați să muncească în mine sau saline. Obiceiul folosirii ocnei ca loc de executare a pedepsei a fost preluat de la romani, după care a fost legiferat și s-a perpetuat timp de aproape două milenii. Chiar în secolul al XX-lea, numeroase penitenciare funcționau în apropierea unor foste saline, pe unele trădându-le chiar denumirea: Târgu Ocna, Ocnele Mari.

Formarea statelor feudale românești de sine stătătoare (1330 – Țara Românească și 1359 – Moldova) au constituit un moment important în evoluția instituției penitenciare. Reglementările erau numite de români „legea țării” sau „obiceiul pământului”, iar de către străini, „*ius valachicum*”.

Potrivit vechiului drept românesc, locurile de executare a pedepselor privative de libertate erau:

- ocna;
- temnița;
- grosul;
- varta;
- mănăstirea, în anumite cazuri.

Ocna era închisoarea cu cel mai sever regim. Cei condamnați lucrau în saline și erau obligați să extragă sarea în condiții de umiditate, de lipsă de aer și de lumină. În funcție de gravitatea infracțiunilor comise, pedeapsa închisorii la ocna se aplica pe viață sau pe durată determinată, însă „foarte rar s-a văzut ca dintre cei condamnați în minele de sare să trăiască vreunul mai mult de 5 ani în ocna, fiindcă regimul arătat le scurta viața și mureau acolo de timpuriu fără a mai vedea lumina zilei”(1824 – Marc-Phillipe Zallony, „*Essai sur les fanariotes*”)².

---

¹ T. Pop, *Drept penal comparat – penologie și știință penitenciară*, vol. III, Ed. Institutul de Arte Grafice Ardealul, Cluj, 1924, pp. 167-170.

² Citat de T. Sâmbrian, *Istoricul instituției închisorii în România*, în „Revista de Știință Penitenciară” nr. 1-2/1993, p. 122.

În Țara Românească, închisoarea la ocnă se executa la Slănic, Telega și Ocnele Mari, iar în Moldova, în Ocna de la Trotuș.

Temnița era locul cel mai des folosit pentru executarea pedepSELOR privative de libertate. Mai era denumită „pușcărie”, „închisoare”, „chisoare” sau „opreală”. Temnițele erau amenajate de obicei în subsolurile sau în turnurile palatelor domnești, ale unor cetăți, în case boierești sau în mănăstiri. În fiecare ținut existau temnițe, iar în orașe erau închisori în care se cazau infractorii deținuți preventiv, până la judecarea procesului.

Primele închisori au fost construite către sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Cu excepția închisorilor pentru cei deținuți preventiv, regimul de executare a pedepsei în temnițe era nediferențiat. Erau ținuți în același loc, în comun, arestații preventiv și condamnații definitiv, infractorii primari și recidiviști, bărbații și femeile.

Mănăstirile care primiseră prin hrisov domnesc dreptul de jurisdicție pentru unele infracțiuni săvârșite pe domeniul mănăstiresc aveau temnițe proprii. Legea țării prevedea ca, în cazul în care fapta comisă era considerată infracțiune atât în dreptul canonic, cât și în cel laic, făptuitorul să fie supus unei duble judecăți.

Temnițele din mănăstiri erau folosite ca loc pentru executarea infracțiunilor politice de către boieri, clerici, femei și copii. Cele mai celebre au fost: mănăstirea Snagov – situată pe o insulă a lacului cu același nume; Tismana; Mărgineni; Cernica; Arnota; Secul; Bistrița – menționată în documentele scrise în limba română în anul 1600.

Grosul era destinat pentru cei arestați preventiv. Grosurile erau improvizate în case părăsite, beciuri ale caselor boierești sau ale palatelor domnești ori în gropi adânci. Erau formate din spații mici, umede și întunecoase.

Varta era o închisoare pentru debitori, pusă sub comanda vătăfului. Prin excepție, din ordinul domnitorului, în vartă erau închiși și unii boieri bănuți de uneltiri.¹

Condițiile de executare din temnițele din România nu se deosebeau de cele ale altor state din Europa și aveau un pronunțat caracter represiv.

---

¹ *Ibidem*, pp. 122-125.

Nu existau preocupări pentru hrana și igiena condamnaților. Măsurile de siguranță și cele disciplinare le-am putea califica astăzi drept barbare. Iată câteva exemple:

- pedeapsa la carceră, cu aplicarea unor greutateți la picioarele condamnatului (era numită bomba de fier, deoarece cântărea 4,800 kg) sau a unor cătușe la mâini și picioare;

- pedeapsa cu aplicarea cămășii sau a costumului de fier – condamnatului i se aplicau cinci manșoane de fier forjat în jurul gâtului, la mâini și picioare prin care se trecea un lanț care determina poziția celui pedepsit, care uneori putea dura între 20-30 de zile;

- pedeapsa la piatră, cu aplicarea unei pietre prin mijlocul căreia trecea un lanț, care cuprindea picioarele condamnatului, imobilizat astfel până la 30 de zile;

- ținerea condamnatului la butucul de lemn sau de piatră – butucul de lemn era prevăzut cu două scobituri în care se prindeau picioarele condamnatului, fiind folosit ca mijloc de pază sau pedeapsă; butucul de piatră se lega cu un lanț de unul dintre picioarele celui condamnat, îngreunându-i mișcările și astfel cel condamnat trebuia să țină butucul în brațe;

- aplicarea cătușelor la gât – persoana condamnată avea în jurul gâtului un inel de care era legat un lanț fixat în perete.

Până la Codul penal al Principatelor Unite Române, adoptat de Alexandru Ioan Cuza la data de 30 octombrie 1864, în Țările Române au existat forme incipiente ale unor legislații penale, norme cu acest caracter regăsindu-se în acte normative cu caracter general, precum Legiuirea Caragea și Codul Calimach.

Înainte acestui Cod, în Moldova se aplica Codul penal din anul 1826, iar în Muntenia, Condica Criminală, lucrate de Divanul obștesc, sub Barbu Știrbei, între 1850-1853. Aceasta a fost în vigoare, cu modificările ce i s-au adus în 1853, până în 1865, când, conform art. 398 din Codul penal din 1864, a fost abrogată.

1.2. Sistemul pedepselor privative de libertate în Codul penal din 1864

La data de 2 decembrie 1864, Alexandru Ioan Cuza promulgă Codul Penal (intrat în vigoare la 1 mai 1865), alcătuit după modelul

Codului penal francez (din 1810) și al Codului penal prusian (din 1851), având la bază unele legi penale autohtone.

Codul penal din 1865 a fost modificat succesiv în 1874, 1882, 1893, 1894, 1895, 1900 și 1912.¹

Conform acestuia, infracțiunile erau împărțite în crime, delictе și contravenții.

Crimele erau pedepsite de lege cu:

- munca silnică;
- reclusiunea;
- detențiunea;
- degradațiunea civică.

Prin modificarea din 1874, pedepsele pentru crime au fost clasificate astfel:

- munca silnică pe toată viața;
- munca silnică pe timp mărginit, de la 5 până la 20 de ani;
- reclusiunea într-o clasă de muncă, de la 5 până la 10 ani;
- detențiunea de la 3 la 10 ani;
- degradațiunea civică de la 5 până la 10 ani.

Delictеle se pedepseau inițial cu închisoare corecțională, interdicțiunea unora dintre drepturile politice, civile ori de familie și amendă de la 26 de lei în sus.

În urma modificării din anul 1874, pedepsele pentru delictе erau următoarele:

- închisoarea de la 15 zile până la 5 ani;
- interdicțiunea de la 6 luni până la 6 ani a unora dintre drepturile politice, civile ori de familie;
- amenda de la 26 de lei în sus.

Contravențiile erau pedepsite de lege cu închisoare polițienească.

Munca silnică se executa în minele statului sau în stabilimente penitenciare, condamnații fiind puși în fiare și supuși unui regim aspru (art. 10).

Femeile condamnate la munca silnică executau pedeapsa în stabilimente speciale, totdeauna separate de bărbați, erau supuse la muncă

---

¹ C. Hamangiu, *Codul general al României. Legi uzuale I*, Ed. Viața Românească, București, 1900, pp. 785-791.

potrivit cu vârsta și sexul lor, iar regimul la care erau supuse era unul aspru (art. 11).

Condamnații la muncă silnică pe viață, femeii și bărbații, erau cazați separat de cei condamnați pe timp limitat și aveau costum diferit.

Pe durata pedepsei, cei condamnați la muncă silnică erau considerați incapabili de a-și administra starea și de a dispune de ea prin acte între vii, fiind puși sub curatelă. Pe perioada executării pedepsei nu puteau primi nicio parte din starea sau venitul lor. Averele condamnatului i se returna după încetarea pedepsei, iar curatorul îi dădea socoteală despre administrarea averii.

Cei care au împlinit 60 de ani până la pronunțarea sentinței definitive nu puteau fi condamnați la muncă silnică pe viață sau pe timp limitat, pedeapsa fiind înlocuită cu reclusiunea pe același termen.

Reclusiunea se executa într-o casă de muncă. Regimul special al caselor de reclusiune era bazat pe munca obligatorie (art. 17).

Folosul ce rezulta din munca osânditului, care presta activități legate la mâini și la picioare cu lanțuri de fier, era împărțit între stat și condamnat, din partea sa condamnatul putând folosi jumătate pe durata pedepsei, iar jumătate primea la liberare.

Și condamnații la reclusiune erau considerați incapabili de a-și administra averea și de a dispune de ea prin acte între vii, fiind numit un curator, însă puteau primi o mică parte dintre venituri, determinată prin hotărâre judecătorească, dacă aveau un comportament adecvat.

Femeile condamnate la reclusiune erau închise în case de reclusiune separate.

Detențiunea se executa „într-una din monastirile ce se vor determina anume prin regulamente de administrație publică” (art. 20). Cei condamnați la detențiune puteau comunica liber cu persoanele din interior și cu persoanele din afară, conform regulamentelor. Nu purtau costumul de închisoare, își puteau procura prin propriile lor mijloace și orice „îndulcire în locuință și nutriment, compatibilă cu regimul închisorii” (art. 20). Nu erau supuși la muncă. Femeile erau închise separat de bărbați.

Degradațiunea civică putea fi pronunțată ca pedeapsă principală și putea fi însoțită de închisoare corecțională, a cărei durată nu putea fi mai mare de doi ani. Dacă făptuitorul era străin sau român care și-a pierdut dreptul său de naționalitate, pedeapsa închisorii era obligatorie (art. 23).